

Шестерняк М. М.

кандидат економічних наук, доцент кафедри аудиту
Західноукраїнський національний університет

Зіник Ю.

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти кафедри аудиту
Західноукраїнський національний університет
м. Тернопіль, Україна

ВНУТРІШНІЙ АУДИТУ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧО-ЗБУТОВИХ ПРОЦЕСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Виробничо-збутова діяльність підприємства становить комплекс взаємопов'язаних процесів, які забезпечують формування основних фінансових результатів та створюють конкурентні переваги на ринку. Від ефективності організації виробництва, логістики, маркетингу та каналів збуту залежить економічна стійкість підприємства, його позиції на ринку та динаміка розвитку.

В умовах зростання конкуренції та технологічних трансформацій важливого значення набуває внутрішній аудит, що формує інформаційно-аналітичну базу для управлінських рішень. Він не лише забезпечує контроль дотримання встановлених норм, а й виконує консультативну функцію, спрямовану на оптимізацію ресурсів та процесів виробництва і реалізації продукції. Наукові дослідження у сфері аудиту виробничих процесів [1; 2; 3; 4; 5; 6] підкреслюють необхідність посилення системності та комплексності внутрішнього контролю, що зумовлює актуальність теми.

Внутрішній аудит зосереджений на дослідженні об'єктів, що генерують основні економічні результати: виробництво, постачання, управління запасами, реалізація продукції, договірні відносини та управлінські рішення. Особливу

XIV Міжнародна науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
5 грудня 2025 року, м. Тернопіль

увагу приділяють процесам виробництва і збуту як найбільш ризиковим, матеріаломістким і економічно значущим зонам діяльності підприємства.

До основних об'єктів внутрішнього аудиту належать:

- виробничий процес (підготовчий, основний, допоміжний етапи);
- забезпечення ресурсами;
- витрати на виробництво та калькулювання собівартості;
- облік і управління запасами;
- збут продукції та формування доходів;
- управлінські рішення щодо ефективності виробничо-збутової

діяльності.

Процеси виробництва і реалізації мають високу інтегрованість: порушення на будь-якому етапі здатні призвести до фінансових втрат, зниження рентабельності, збільшення дебіторської заборгованості та втрати ринкових позицій.

Виробничий процес охоплює комплекс дій, що починаються з забезпечення підприємства сировиною та матеріалами, проходять через технологічні стадії виготовлення та завершуються формуванням готової продукції.

Основні завдання внутрішнього аудиту включають:

- перевірку обґрунтованості планів постачання та якості ресурсного забезпечення;
- оцінювання дотримання технологічної дисципліни;
- контроль втрат, браку та непродуктивних витрат;
- аналіз ефективності використання обладнання;
- перевірку правильності формування виробничої собівартості.

Значна частина інформації формується не лише бухгалтерським, а й статистичним та технологічним обліком, що потребує міждисциплінарних компетенцій аудитора. Важливою особливістю є матеріаломісткість

виробництва, що зумовлює необхідність посиленого контролю за рухом матеріальних ресурсів та дотриманням норм витрат.

До найбільш поширених виробничих ризиків належать: перевитрати матеріалів; порушення технологічних регламентів; зростання частки браку; неефективне використання обладнання; маніпуляції у відображенні витрат.

У контексті цих ризиків внутрішній аудит виступає важливим інструментом запобігання втратам та підвищення продуктивності.

Процеси збуту перетворюють виготовлену продукцію у фінансові результати. Вони охоплюють маркетингові, логістичні та договірні аспекти діяльності.

Внутрішній аудит реалізації продукції передбачає:

- перевірку обліку готової продукції на складах;
- контроль своєчасності відвантажень;
- оцінку правильності формування доходів і витрат;
- перевірку дотримання податкових і договірних зобов'язань;
- аналіз дебіторської заборгованості;
- оцінку ефективності цінової політики.

Збут є одним із найбільш ризикових процесів через залежність від ринкової кон'юнктури, наявності кредитних продажів та логістичних обмежень.

Аудитори мають не лише фіксувати порушення, а й аналізувати причини виникнення ризиків, напрацьовувати рекомендації щодо оптимізації збутової політики, підвищення рентабельності окремих видів продукції та покращення взаємодії з клієнтами.

Комплексність виробничо-збутової діяльності потребує системного підходу до аудиту. Ефективність виробництва прямо впливає на можливості реалізації, а логістичні та маркетингові рішення визначають обсяги та рентабельність виробництва.

В таблиці 1 представлено основні напрями внутрішнього аудиту виробничо-збутових процесів підприємства, серед яких: аудит забезпечення

XIV Міжнародна науково-практична дистанційна конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
5 грудня 2025 року, м. Тернопіль

ресурсами; аудит технологічного процесу; аудит витрат і собівартості; аудит реалізації продукції; аудит ефективності управління.

Таблиця 1

Основні напрями внутрішнього аудиту виробничо-збутових процесів підприємства

Напрямок внутрішнього аудиту	Зміст перевірки	Очікуваний результат
<i>Аудит забезпечення ресурсами</i>	Перевірка обґрунтованості планів постачання, вибору постачальників, своєчасності та якості поставок, дотримання нормативів запасів	Оптимізація рівня запасів, мінімізація перебоїв у виробництві
<i>Аудит технологічного процесу</i>	Оцінювання дотримання технологічної дисципліни, ефективності використання обладнання, рівня браку, відповідності фактичних витрат установленим нормам	Зниження виробничих втрат, підвищення якості продукції
<i>Аудит витрат та собівартості</i>	Перевірка правильності віднесення витрат, повноти відображення виробничих витрат, обґрунтованості калькулювання собівартості	Формування достовірної собівартості, контроль за ефективністю витрат
<i>Аудит реалізації продукції</i>	Контроль обліку готової продукції, своєчасності відвантаження, правильності визначення доходів і витрат, дотримання цінової та податкової політики	Підвищення ефективності збуту, зменшення ризиків втрат доходів
<i>Аудит ефективності управління</i>	Оцінка рентабельності виробництва, ефективності збутових каналів, маржинального доходу, маркетингової стратегії	Підвищення результативності управлінських рішень, стратегічна стабільність підприємства

Завдяки внутрішньому аудиту підприємства отримують:

- оптимізацію рівня запасів;
- зниження рівня браку та втрат;

- формування достовірної собівартості;
- підвищення ефективності збуту;
- поліпшення стратегічних управлінських рішень.

Проведені дослідження свідчать про вагому увагу до питань аудиту витрат, технологічної дисципліни та внутрішнього контролю. Водночас окремі аспекти залишаються недостатньо розкритими: інтеграція аудиту з ризик-менеджментом, автоматизація аудиторських процедур, застосування цифрових інструментів контролю.

Перспективними є такі напрями удосконалення як: впровадження процесно-орієнтованого підходу до аудиту; використання Business Intelligence у контролі виробництва і збуту; цифрова трансформація систем внутрішнього контролю; розробка галузевих стандартів внутрішнього аудиту виробничих процесів.

Внутрішній аудит виробничо-збутових процесів відіграє ключову роль у забезпеченні ефективності діяльності підприємства. Його функції виходять за межі контролю та охоплюють аналітичну, методологічну та консультативну складові. Системність аудиторських процедур дозволяє виявляти ризики, запобігати втратам, підвищувати економічну результативність і забезпечувати стратегічну стабільність підприємства.

Комплексний підхід до аудиту виробництва та реалізації продукції формує основу для підвищення конкурентоспроможності підприємства, оптимізації ресурсного забезпечення та зміцнення позицій на ринку.

Список використаних джерел

1. Гамова О.В., Головань В.А. Проведення аудиту витрат на виробництво: теоретичні аспекти. *Економічний вісник Донбасу*, № 1. 2014. С. 126-130. http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvd_2014_1_22
2. Жидєєва Л. І., Колісник О. П., Саямон-Міхєєва К. Д. Аудит : навч. посіб. Ірпінь, 2019. 312 с.

3. Макаренко А.П. Розробка програми аудиту витрат на виробництво продукції з метою підвищення ефективності діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід № 1*, 2017. С. 68-75. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/1_2017/15.pdf

4. Рекомендації щодо проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг та інших перевірок. *Затверджено Рішенням Ради нагляду за аудиторською діяльністю Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю від 27 жовтня 2023 року № 3/9/63*. 41 с. URL: <https://surl.li/enefmr>

5. Фабіянська В.Ю., Пацар О.Г. Аудит виробничих запасів: організаційні та методичні аспекти. *Ефективна економіка № 4*, 2017. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5546\](http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5546)

6. Яремик М.І. Особливості тестування системи внутрішнього контролю в аудиті кредиторської заборгованості. *Економіка та суспільство*. Випуск 52, 2023. URL: surl.li/mxxron